

Zygmunt Wiatrowski

Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna
we Włocławku

„Szkoła – Zawód – Praca” w wersji historycznej

Zaakcentowana w tytule „wersja historyczna” pojmowana być może tylko w skali mikro, bowiem chodzi głównie o odzwierciedlenie dziejów tytułu z lat 70. i 80. minionego wieku. Ten wielce interesujący i pojemny zarazem tytuł zaistniał po raz pierwszy w 1969 r. dla pozycji książkowej skupiającej problemy szkolnego poradnictwa zawodowego oraz charakterystyki zawodów¹. Przedmowę napisał Henryk Jabłoński, ówczesny Minister Oświaty i Szkolnictwa Wyższego. We wprowadzeniu pt. *Od wydawcy* napisano: „Niniejsza książka ma zapoznać z niektórymi problemami przygotowania młodzieży do wyboru zawodu, zawiera również materiały ułatwiające udzielanie porad zawodowych”. Zaznaczono też, że książka składa się z trzech części i aneksu, przy czym: w części pierwszej przedstawiono ogólne problemy wyboru zawodu, w części drugiej skupiono opracowania na temat: a) organizacji szkolnictwa zawodowego w Polsce, b) organizacji poradnictwa zawodowego, a w części trzeciej zestawiono charakterystyki zawodów, poprzedzone opracowaniami na temat oceny właściwości fizycznych i psychicznych warunkujących przydatność do zawodu oraz wytycznymi do badania stanu fizycznego młodzieży przygotowującej się do wyboru zawodu.

Dodajmy, że wydawcą tegoż interesującego, jak na owe czasy, zbioru (jednak bez redaktora naukowego) było Wydawnictwo „Książka i Wiedza”, a okładkę, akcentującą tylko tytuł ogólny książki *SZKOŁA – ZAWÓD – PRACA* i symboliczną strzałkę „w przyszłość” (dop. Z.W.), projektował Jan Bokiewicz. Dla nas z pozycji dnia dzisiejszego ważna i zasługująca na podkreślenie jest informacja, iż wśród autorów cząstkowych opracowań widnieją nazwiska tej rangi co: Antoni Rajkiewicz i Antoni Tatoń, a w wykazie literatury znajdują się licznie nazwiska Tadeusza Nowackiego, Teofila Sosnowskiego i Zygmunta Zielińskiego. Oczywiście, są też opracowania S. Baścika, B. Bigeleisena-Żelazowskiego, M. Godlewskiego, K. Korabiowskiej, I. Szaniawskiego i innych autorów często przywoływanych we współczesnej pedagogice pracy.

¹ *Szkoła – Zawód – Praca. Problemy szkolnego poradnictwa zawodowego – Charakterystyki zawodów*, Warszawa 1969.

W kilka lat później, a dokładnie w 1974 r., tytuł *SZKOŁA – ZAWÓD – PRACA* został powtórzony i następnie utrwalony przez Instytut Kształcenia Zawodowego w Warszawie dla Zgrupowań naukowych pedagogów pracy, organizowanych z dużym rozgłosem i powodzeniem przez prof. Tadeusza Nowackiego przy ścisłej współpracy i znaczącej pomocy ówczesnego docenta i zarazem pracownika IKZ – Zygmunta Wiatrowskiego. Żeby dalsze „bycie” powyższego tytułu ogólnego lepiej przybliżyć współczesnemu Czytelnikowi, przypomnijmy ogólne zasady funkcjonowania Instytutu Kształcenia Zawodowego, powołanego do „życia” w 1972 r. i działającego z dużym powodzeniem do 1990 r., a także prowadzonych przez IKZ zasygnalizowanych już zgrupowań naukowych, utrwalonych w literaturze pod nazwą: Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy. A zatem:

• **Instytut Kształcenia Zawodowego (IKZ)**² został powołany z inicjatywy prof. Tadeusza W. Nowackiego w 1972 r. i pod Jego kierownictwem funkcjonował niemal doskonale do 1983 r., a w następnych latach – do 1990 r. (po przejściu prof. T. Nowackiego na emeryturę) – kierował nim prof. Stanisław Kaczor. Najbliższymi współpracownikami Profesora Nowackiego w okresie tworzenia i rozwijania IKZ byli: doc. Ludwik Kołkowski, doc. Kazimiera Korabiowska-Nowacka i doc. Zygmunt Wiatrowski, a w kolejnych latach także doc. Stanisław Kaczor, doc. Wanda Rachalska, prof. Kazimierz Wątorski i doc. Kazimierz Czarnecki (w Katowicach) oraz kilku wspaniałych doktorów nauk pedagogicznych. Dominujące problemy badawcze IKZ to kształcenie przedzawodowe oraz kształcenie i doskonalenie zawodowe w najrozleglejszych wymiarach. Podstawowe zadania Instytutu w całym okresie jego istnienia sprowadzały się do następujących działań badawczych i instrumentalnych, szczególnie na rzecz ówczesnego resortu oświaty i wychowania:

- tworzenie teoretycznych i metodologicznych podstaw pedagogiki pracy, powołanej już w 1972 r. przez IKZ;
- służenie szkołom zawodowym i organizatorom kształcenia zawodowego pomocą teoretyczną, metodyczną i poradniczą;
- wspieranie nauczycieli szkół zawodowych (we współpracy z Instytutem Kształcenia Nauczycieli) w ich dążeniu do unowocześniania procesu kształcenia zawodowego;
- prowadzenie prac badawczych, eksperymentalnych i projektujących, zmierzających do reformowania polskiego systemu kształcenia zawodowego;
- bieżące realizowanie zadań programowych i koncepcyjnych oraz metodycznych, zleczanych przez resort oświaty i wychowania oraz inne ogniwa strukturalne ówczesnej władzy;

² Patrz hasło w: *Leksykon pedagogiki pracy* autorstwa T.W. Nowackiego, Radom 2004.

- nawiązywanie i utrzymywanie licznych kontaktów międzynarodowych w obszarze edukacji zawodowej;
- opracowywanie i publikowanie wielu materiałów naukowo-dydaktycznych oraz wydawanie: „Biblioteki Kształcenia Zawodowego”, rocznika „Pedagogika Pracy” i kolejnych roczników Ogólnopolskiego Seminarium Pedagogiki Pracy, właśnie pod ogólnym tytułem – *Szkoła – Zawód – Praca*, których ukazało się 11 tomików.

Instytut Kształcenia Zawodowego przez cały okres był wysoko oceniany i wielce przydatny w rozwiązywaniu złożonych problemów głównie edukacji zawodowej, ale także w upowszechnianiu kształcenia przedzawodowego oraz szkolnego (ustawicznego).

• **Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy**³

Nazwa ta pojawiła się dopiero w 1975 r. Wcześniej stosowano nazwy:

- od 1958 r. do 1971 r. – Seminarium naukowe (prof. Tadeusza Nowackiego) poświęcone teoretycznym podstawom kształcenia zawodowego; uwieńczeniem tegoż Seminarium były *Podstawy dydaktyki zawodowej*⁴;
- w 1972 r. – Seminarium doktoranckie IKZ,
- w 1973 r. – Zgrupowanie naukowe IKZ – Złotów 1973 r.,
- w 1974 r. – Zgrupowanie naukowe pedagogów pracy – Złotów 1974 r.,
- od 1975 r. – Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy – z zaznaczaniem miejscowości, w których odbywały się 2-3-tygodniowe seminaria letnie,

przy czym tzw. tomikom rocznym nadawano od 1973 r. tytuł ogólny: *Szkoła – Zawód – Praca*. A ponieważ pierwszemu tomikowi złotowskiemu, wydanemu w 1974 r. nadano powyższy tytuł ogólny, stąd „1974 r.” zaakcentowano w części wstępnej niniejszych rozważań. Dodajmy, że cennym uwieńczeniem działalności Seminarium z lat 1958-1968 stało się też opracowanie zbiorowe pt. *Kształcenie zawodowe – problematyka i przegląd badań*, pod redakcją Tadeusza Nowackiego. Żeby nie wdawać się w szczegóły już wcześniej rozpoznane, dodać można, że osiągnięcia Instytutu Kształcenia Zawodowego, uzyskiwane w omawianym okresie (szczególnie z lat 1973-1983), zaistniały w znacznym stopniu także dzięki wyjątkowo dobrze funkcjonującemu Seminarium ogólnopolskiemu, którym przez cały okres lat 70. i niemal do połowy lat 80. kierował prof. Tadeusz Nowacki wspólnie z doc. Zygmuntem Wiatrowskim. Ten drugi pełnił funkcję kierownika organizacyjno-programowego. Seminarium skupiało każdego roku około 100 uczestników, reprezentujących szkoły zawodowe, niektóre szkoły wyższe, Instytut Kształcenia Zawodowego oraz inne instytuty badawcze. W strukturze organizacyjnej Semi-

³ Patrz hasło autorstwa Z. Wiatrowskiego w: *Leksykon pedagogiki pracy...*

⁴ T. Nowacki, *Podstawy dydaktyki zawodowej*, Warszawa 1971 (i dalsze wydania).

narium wyróżniono kilka zespołów problemowych, chociażby następujące (funkcjonujące w 1975 r.):

Zespół I – Ogólne problemy pedagogiki pracy – kierowany przez doc. dra Zygmunta Wiatrowskiego, doc. dra Kazimierza Czarneckiego i dra Edwarda Witkowskiego;

Zespół II – Treści, metody i metodyki kształcenia zawodowego – kierowany przez doc. dra hab. Teofila Sosnowskiego, dra inż. Ludwika Janickiego i dra Feliksa Polaszka;

Zespół III – Środki dydaktyczne w kształceniu i doskonaleniu zawodowym – kierowany przez doc. dra hab. Waclawa Kazimierskiego i dra Karola Hercmana;

Zespół IV – Losy i przydatność zawodowa absolwentów szkół zawodowych – kierowany przez doc. dr Kazimierę Korabiowską-Nowacką i dra Stanisława Literskiego;

Zespół V – Doksztalcanie i doskonalenie zawodowe pracujących – kierowany przez doc. dra Stanisława Kaczora, dra inż. Wiesława Karpińskiego i dra Stanisława Ludwiczaka;

Zespół VI – Orientacja i poradnictwo zawodowe – kierowany przez doc. dr hab. Wandę Rachalską i dra Erwina Gondzika.

W 1981 r. zmieniono strukturę problemową zespołów, wprowadzając następujące, dostosowane do obowiązujących wówczas obszarów problemowych pedagogiki pracy. Oto one:

Zespół I – Kształcenie przedzawodowe – pod kierownictwem doc. dr hab. Wandy Rachalskiej i dr Krystyny Lelińskiej;

Zespół II – Kształcenie zawodowe – pod kierownictwem dra Karola Hercmana i dra inż. Wiesława Karpińskiego;

Zespół III – Przydatność zawodowa absolwentów – pod kierownictwem doc. dr hab. Kazimierzy Korabiowskiej-Nowackiej i dr Krystyny Jachny;

Zespół IV – Nauczyciel szkoły zawodowej i pedagog pracy – pod kierownictwem doc. dra hab. Zygmunta Wiatrowskiego i dra Henryka Błazejowskiego;

Zespół V – Kształcenie ustawiczne pracujących – pod kierownictwem doc. dr hab. Mirosławy Kołakowskiej;

Zespół VI – Psychologiczne aspekty kształcenia zawodowego – pod kierownictwem doc. dra Kazimierza Czarneckiego i dr Heleny Hrapkiewicz.

Z przedstawionego wykazu zespołów problemowych w dwóch wersjach organizacyjno-programowych wynika dość jednoznacznie, iż Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy zajęło się nade wszystko problemami podstawowymi dla rozwoju pedagogiki pracy jako subdyscypliny naukowej. Kolejne etapy tworzenia teoretycznych i metodologicznych podstaw tej nowej subdyscypliny pedagogicznej dobrze ukazują kolejne tomiki cyklu wydawniczego pod analizowanym w tym opracowaniu tytułem. Zatem czas na przegląd tych szczególnych

wydawnictw, do których zapewne nawiązywać będzie bydgoska wersja nowego periodyka pod funkcjonującym już w latach 70. i 80. tytułem ogólnym: **SZKOŁA – ZAWÓD – PRACA**.

* * *

Pierwszy tomik O.S.P.P. ukazał się w 1974 r.⁵ Przewodniczącym Komitetu Redakcyjnego był Zygmunt Wiatrowski, a jego członkami: Kazimierz Czarnecki, Kazimiera Korabiowska-Nowacka i Stanisław Literski. W części wstępnej zbioru, obejmującego 36 opracowań autorskich, napisano:

„Zdecydowaliśmy się na tytuł: *SZKOŁA – ZAWÓD – PRACA – Materiały ze zgrupowania naukowego IKZ – Złotów 73*, gdyż pragniemy podkreślić ściśle uwarunkowanie teorii i praktyki badawczej w nauczaniu zawodu”⁶.

Ze względu na tworzone podstawy teoretyczne i metodologiczne pedagogiki pracy szczególnie interesujące i wartościowe okazały się opracowania:

- Tadeusz Nowacki, *Prolegomena do dyskusji nad treścią wychowania*,
 - Zygmunt Wiatrowski, *U podstaw pedagogiki pracy*,
 - Stanisław Kaczor, *Problemy oświaty i wychowania dziś i jutro*,
 - Stanisław Literski, *Rola pracy w życiu człowieka i społeczeństwa*,
 - Kazimiera Korabiowska-Nowacka, *Procedura badania przydatności do pracy absolwentów szkół zawodowych*,
 - Zygmunt Wiatrowski, *Obróbka statystyczna danych*,
- ale także:
- Kazimierz Czarnecki, *Praca doktorska i jej składniki*,
 - i inne, w tym szczególnie relacje z badań seminarzystów.

Drugi tomik O.S.P.P. ukazał się w 1975 r.⁷ Komitet Redakcyjny tworzyli: Stanisław Kaczor (przewodniczący), Kazimierz Czarnecki, Kazimiera Korabiowska-Nowacka, Stanisław Literski i Zygmunt Wiatrowski. W nocy od Komitetu Redakcyjnego napisano:

„W publikacji, którą oddajemy do rąk czytelników, zawarte są artykuły i rozprawy traktujące o zagadnieniach metodologicznych pedagogiki pracy, problemach ogólniejszej natury, lecz ściśle związanych z terenem badań tej rodzącej się subdyscypliny, oraz doniesienia z zapoczątkowanych badań naukowych prowadzonych przez uczestników ogólnopolskiego seminarium naukowego pedagogiki pracy, kierowanego przez prof. dra T. Nowackiego”⁸.

⁵ *Szkoła – Zawód – Praca. Materiały ze zgrupowania naukowego IKZ – Złotów 1973*, Warszawa 1974.

⁶ *Ibidem*, s. 7.

⁷ *Szkoła – Zawód – Praca. Materiały ze zgrupowania naukowego pedagogów pracy – Złotów 1974*, Warszawa 1975.

⁸ *Ibidem*, s. 5.

W zbiorze 19 opracowań autorskich, z perspektywy dalszych lat rozwoju pedagogiki pracy, szczególnie przydatne okazały się opracowania:

- Tadeusz Nowacki, *Problematyka i metodologia badań pedagogiki pracy*,
- Kazimiera Korabiowska-Nowacka, *Między hipotezą a warsztatem badań*,
- Zygmunt Wiatrowski, *Analiza ilościowa i jakościowa danych*,
- Stanisław Kaczor, *Badania zespołowe Instytutu Kształcenia Zawodowego – cele i organizacja*,

a także:

- Kazimierz Czarnecki, *Przegląd metod, technik i narzędzi badawczych w pedagogice i psychologii*,
- Karol Hercman, *Zastosowanie teorii informacji do pomiarów dydaktycznych*.

Trzeci tomik O.S.P.P. ukazał się w 1976 r.⁹ Skład Komitetu Redakcyjnego stanowili: Zygmunt Wiatrowski (przewodniczący), Kazimierz Czarnecki, Stanisław Kaczor, Kazimiera Korabiowska-Nowacka, Teofil Sosnowski i Krzysztof Szafraniec. W zbiorze opublikowano 14 opracowań autorskich. Z wprowadzenia redakcyjnego wyczytać można, że:

• „Wydawnictwa Instytutu Kształcenia Zawodowego związane z Ogólnopolskim Seminarium Pedagogiki Pracy mają już swoją historię i tradycję. Od chwili powstania Instytutu Kształcenia Zawodowego (1972) każdego roku ukazują się opracowania, które z jednej strony stanowią dorobek naukowy członków Seminarium, z drugiej zaś strony informują Czytelników o tej specyficznej formie działalności naukowo-badawczej Instytutu, jaką niewątpliwie stanowi Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy”.

• „Tak pomyślane wydawnictwo, podobnie jak i wydawnictwa z poprzednich lat mają służyć tym wszystkim, których interesują problemy pedagogiki pracy, a tym bardziej tym, którzy je rozwiązują na co dzień czy to w szkole zawodowej, czy też w zakładzie pracy”¹⁰.

Z ogólniejszych rozważań na szczególne podkreślenie zasługują opracowania:

- Tadeusza Nowackiego, *Koncepcja wydawnictw metodologicznych pedagogiki pracy*,
- Zygmunta Wiatrowskiego, *Kryteria wyodrębniania i samodzielności dyscyplin naukowych*.

Dalsze opracowania skupione w tym zbiorze dotyczą powodzeń i niepowodzeń szkolnych oraz losów absolwentów szkół zawodowych i uczniowskich karier.

Określoną wartość historyczną ma też relacja sprawozdawcza Zygmunta Wiatrowskiego, utrwalająca m.in. trzy wielkie działy pedagogiki pracy, którym nadano nazwy:

⁹ *Szkola – Zawód – Praca. Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy – Złotów 1975*, Warszawa 1976.

¹⁰ *Ibidem*, s. 5 i 6.

- kształcenie przedzawodowe,
- kształcenie zawodowe,
- dokształcanie i doskonalenie zawodowe.

Czwarty tomik O.S.P.P. ukazał się w 1977 r.¹¹ Przewodniczącą Komitetu Redakcyjnego była Wanda Rachalska, natomiast członkami: Stanisław Kaczor, Kazimiera Korabiowska-Nowacka, Krzysztof Szafraniec i Zygmunt Wiatrowski. W zbiorze opublikowano 25 opracowań autorskich, dotyczących w większości kształcenia przedzawodowego, ale także kształcenia i wychowania w szkołach zawodowych, przydatności zawodowej absolwentów szkół zawodowych oraz kształcenia nauczycieli. W części teoretycznej zwracają uwagę autorzy i tytuły:

- Tadeusz Nowacki, *Filozoficzne podstawy wychowania przez pracę*,
- Tadeusz Nowacki, *Wybrane problemy kształcenia przedzawodowego*,
- Stanisław Kaczor, *Kształcenie ogólne i zawodowe*,
- Kazimierz Czarnecki, *Psychologiczne aspekty kształcenia przedzawodowego*,
- Zygmunt Wiatrowski, *Wychowanie przez pracę dla teraźniejszości i przyszłości*,
- Kazimiera Korabiowska-Nowacka, *Kształcenie politechniczne*,
- Wanda Rachalska, *Orientacja zawodowa jako element kształcenia przedzawodowego*.

Z wprowadzenia redakcyjnego na przypomnienie zasługuje następująca refleksja, a może nawet sugestia:

„Poziom opracowań w dziale II (komunikaty z badań) jest zróżnicowany – wynika to zarówno z różnego stopnia umiejętności przedstawiania swoich przemyśleń przez poszczególnych autorów, jak również i z różnego stopnia zaangażowania pracy nad tematem. Ta niejednorodność nie wydaje się jednak być słabością tego działu. W ten sposób ujawnia się bowiem trud formułowania pytań, trud szukania odpowiedzi na nie – co może być przydatne nie tylko dla autorów, ale i dla czytelników”¹².

Piąty tomik O.S.P.P. ukazał się w 1979 r.¹³ Przewodniczącą Komitetu Redakcyjnego była Kazimiera Korabiowska-Nowacka, a członkami: Stanisław Kaczor, Feliks Polaszek, Wanda Rachalska, Krzysztof Szafraniec i Zygmunt Wiatrowski. W nocie wstępnej sformułowanej przez Przewodniczącą Komitetu Redakcyjnego napisano:

„Hasło przewodnie zgrupowania nowosądeckiego: Kształcenie zawodowe w nowym systemie edukacyjnym, świadczy o ścisłym współdziałaniu uczestników seminarium w bezpośrednich pracach nad przygotowaniem reformy”.

¹¹ *Szkoła – Zawód – Praca. Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy – Nowy Sącz 1976*, Warszawa 1977.

¹² *Ibidem*, s. 10.

¹³ *Szkoła – Zawód – Praca. Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy – Nowy Sącz 1977*, Warszawa 1979.

Ale także:

„Trzeba jednocześnie podkreślić, że podejmowane przez Zespół badania, w wielu przypadkach znacznie zaawansowane i dysponujące wynikami, przyczyniają się do wzmocnienia podstaw naukowych reformy i do rozwoju pedagogiki pracy”¹⁴.

Zacytowane myśli tzw. „przewodnie” uzyskały rozległą wykładnię treściową i ideową w wystąpieniach ogólnoteoretycznych:

- Tadeusza Nowackiego, *Rozważania nad reformą oświaty i wychowania*,
- Feliksa Polaszka, *Przebieg i ocena dyskusji nad koncepcją reformy kształcenia zawodowego*,
- Zygmunta Wiatrowskiego, *Problematyka badań nad kształceniem zawodowym*,
- Stanisława Kaczora, *Badania Instytutu Kształcenia Zawodowego w ramach problemu węzłowego pt. „Modernizacja systemu oświaty w rozwiniętym społeczeństwie”*;

a także w 22 komunikatach z badań empirycznych.

Szósty tomik O.S.P.P. ukazał się w 1980 r.¹⁵ Komitetowi Redakcyjnemu przewodniczył dr Feliks Polaszek, a członkami Komitetu byli: Stanisław Kaczor, Kazimiera Korabiowska-Nowacka, Krzysztof Szafraniec i Zygmunt Wiatrowski. „Ze wstępniaka” na podkreślenie zasługują słowa:

„Obecnie Seminarium to niemal już instytucja, konsekwentnie realizująca zaplanowaną tematykę badań, instytucja o charakterze społecznym, działająca na zasadzie dobrowolności i bez dotacji, instytucja, której członkami są głównie nauczyciele zatrudnieni bezpośrednio w szkołach, w pozaszkolnych placówkach dydaktycznych oraz w administracji”¹⁶.

W programie wystąpień ogólnych o wymowie teoretycznej uwagę zwracają trzy charakterystyczne części i dostosowane do nich rozważania oraz analizy:

• Część pierwsza: Dwudziestolecie Ogólnopolskiego Seminarium Pedagogiki Pracy, w tym:

- Tadeusz W. Nowacki, *Teraźniejszość i przyszłość Ogólnopolskiego Seminarium Pedagogiki Pracy*,
- Zygmunt Wiatrowski, *Zarys historyczny Ogólnopolskiego Seminarium Pedagogiki Pracy*,
- Stanisław Kaczor, *Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy integralną częścią środowiska naukowego, zajmującego się kształceniem zawodowym*.

¹⁴ Ibidem, s. 13.

¹⁵ *Szkola – Zawód – Praca. Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy – Nowy Sącz 1978*, Warszawa 1980.

¹⁶ Ibidem, s. 13.

- Część druga: Reforma systemu kształcenia zawodowego, w tym:
 - Stanisław Kaczor, *Zadania szkoły zawodowej w przygotowaniu wychowanków do procesów doskonalenia*,
 - Feliks Polaszek, *Założenia organizacyjno-programowe reformowanego kształcenia zawodowego*,
 - Krystyna Jachna, *Doskonalenie zawodowe pracujących w nowym systemie kształcenia zawodowego*.
- Część trzecia: Z rozważań i badań nad kształceniem zawodowym, w tym:
 - Kazimiera Korabiowska-Nowacka, *Wyniki pracy szkoły zawodowej*,
 - Kazimierz Czarnecki, *Młodzież szkół zawodowych*,
 - Janusz Wiaderny, *Powiązania i zależności między czasem pracy i czasem wolnym*.

Siódmy tomik O.S.P.P. ukazał się w 1980 r.¹⁷ Komitet Redakcyjny stanowili: Krystyna Jachna (przewodnicząca), Karol Hercman i Krzysztof Szafraniec. Strukturę treściową zbioru wyznaczyły trzy części:

- rozważania nad wybranymi problemami reformy systemu kształcenia zawodowego,
- rozważania metodologiczne nad doskonaleniem kwalifikacji pracowników nauki, produkcji i usług,
- komunikaty z badań członków Seminarium z obszarów pedagogiki pracy: kształcenie przedzawodowe, kształcenie zawodowe i doskonalenie zawodowe.

Czytelników tegoż opracowania zapewne zainteresować mogą rozważania ogólne prof. Tadeusza Nowackiego pod zmiennym tytułem: *Przyczynek historyczofizyczny do genezy pedagogiki pracy*.

Ósmy tomik O.S.P.P. ukazał się w 1981 r.¹⁸ Rolę redaktora prowadzącego pełniła Kazimiera Korabiowska-Nowacka. W programie zgrupowania znalazły się zagadnienia, których wybór został podyktowany zarówno potrzebami szkolnictwa zawodowego, jak też rozrastającą się problematyką badawczą pedagogiki pracy.

Wartość względnie trwałą uzyskały rozważania teoretyczne skupione w części II pod tytułem: *Problemy pracy i zawodoznawstwa*, w tym opracowania:

- Józefa Bańki, *Kultura techniczna a humanistyczna aksjologia*,
- Bolesława Pleśniarskiego, *Początki i rozwój pojęcia zawodu*,
- Feliksa Polaszka, *Składniki zawodu w nowym systemie kształcenia zawodowego*,

¹⁷ *Szkoła – Zawód – Praca. Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy – Racibórz 1979*, Warszawa 1980.

¹⁸ *Szkoła – Zawód – Praca. Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy – Kalisz 1980*, Warszawa 1981.

- Zygmunta Wiatrowskiego, *Czynności i umiejętności jako podstawowe kategorie zawodoznawstwa*,
- Wandy Rachalskiej, *Charakterystyki zawodowe – niektóre problemy metodologiczne*.

Dziewiąty tomik O.S.P.P. ukazał się w 1983 r.¹⁹ Opracowaniem naukowym zajął się Zygmunt Wiatrowski, a opracowaniem redakcyjnym Krzysztof Szafraniec. Z rozważań o wymowie ogólnej na podkreślenie, a nawet na polecenie zasługują następujące:

- Tadeusz W. Nowacki, *Elementy analizy systemu wyrównanych szans w oświacie*,
- Wanda Rachalska, *Kształcenie przedzawodowe a kształcenie zawodowe*,
- Stanisław Kaczor, *Kształcenie zawodowe w Polsce na tle porównawczym*,
- Zygmunt Wiatrowski, *Proces kształcenia zawodowego w różnych formach organizacyjno-programowych*,
- Kazimierz Czarnecki, *Zawodowy rozwój człowieka*.

Dziesiąty tomik O.S.P.P. obejmuje opracowania autorskie ze zgrupowania naukowego 1982 r. w Nowym Sączu, lecz ukazał się drukiem dopiero w 1985 r.²⁰ Komitet Redakcyjny stanowili: Krystyna Jachna (przewodnicząca), Krzysztof Szafraniec i Stanisław Tytus. Część ogólną opracowania o wymowie teoretycznej poświęcono uczniowi szkoły zawodowej. Autorami odpowiednich rozważań są: Wanda Rachalska, Kazimierz Czarnecki, Erwin Gondzik, Karol Hercman, Stanisław Tytus, Krystyna Bekker, Zygmunt Wiatrowski i Stanisław Kaczor. Tą drogą uzyskano wyjątkowo rozległe i pogłębione spojrzenie na ucznia szkoły zawodowej. W części koncepcyjnej i empirycznej skupiono 14 opracowań dotyczących różnych problemów wycinkowych z obszaru pedagogiki pracy.

Wiele interesujących myśli, stwierdzeń i opisów obejmuje artykuł wprowadzający do całego zbioru autorstwa Tadeusza W. Nowackiego pod tytułem: *O polityce oświatowej*. Ta wyjątkowo wnikliwa analiza może i dzisiaj stanowić podstawę dla odpowiednich studiów problemowych.

Ostatni, jedenasty tomik O.S.P.P. ukazał się w 1986 r.²¹ Redaktorem naukowym był Zygmunt Wiatrowski, natomiast opracowania redakcyjnego dokonał Krzysztof Szafraniec. We „wprowadzeniu” autorstwa Zygmunta Wiatrowskiego czytamy:

„Zbiór ma charakter szczególny, wyjątkowy. Z jednej bowiem strony jest on w całości poświęcony problematyce związanej z nauczycielem szkoły zawodowej

¹⁹ *Szkola – Zawód – Praca. Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy – Nowy Sącz 1981*, Warszawa 1983.

²⁰ *Szkola – Zawód – Praca. Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy – Nowy Sącz 1982*, Warszawa 1985.

²¹ *Szkola – Zawód – Praca. Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy – Nowy Sącz 1983*, Warszawa 1986.

i tym samym stanowi pierwszy spośród jedenastu tomik monotematyczny, wyraźnie problemowy. Z drugiej natomiast strony członkowie Ogólnopolskiego Seminarium Pedagogiki Pracy oraz autorzy zawartych w tomiku opracowań dedykują ten właśnie numer Profesorowi Doktorowi Tadeuszowi Nowackiemu z okazji Jego 70-lecia, jak również z okazji 25-lecia Ogólnopolskiego Seminarium Pedagogiki Pracy, prowadzonego przez Profesora od początku, tj. od 1958 r. w sposób nieprzerwany.

Tym należy tłumaczyć część pierwszą pozycji wydawniczej – w swojej wymowie okolicznościową, a dokładniej – jubileuszową²².

A oto opracowania jubileuszowe:

- Stanisław Kaczor, *Profesora Tadeusza Nowackiego fascynacje człowiekiem*,
- Zygmunt Wiatrowski, *O dalszy rozwój pedagogiki pracy*,
- Stanisław Kaczor, *O przyszłość środowiska naukowego pedagogiki pracy*.

* * *

W 1983 r. prof. Tadeusz W. Nowacki przeszedł na zasłużony wypoczynek emerytalny. Dyrektorem Instytutu Kształcenia Zawodowego został prof. Stanisław Kaczor. Ogólnopolskie Seminarium Pedagogiki Pracy po 25 latach zakończyło swoje formalne istnienie i działanie. **Świadectwem niemal wspianiałym i najbardziej wiarygodnym owego fenomenalnego Seminarium są m.in. poszczególne tomiki cyklicznego wydawnictwa pod ogólnym tytułem: SZKOŁA – ZAWÓD – PRACA.**

Zakładowi Pedagogiki Pracy i Andragogiki Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, a szczególnie Profesorowi Ryszardowi Gerlachowi, należą się szczególne słowa uznania za powrót do tegoż szczególnego Tytułu oraz za podjęcie trudu wydawania czasopisma ogólnopolskiego pod hasłem: *SZKOŁA – ZAWÓD – PRACA.*

²² Ibidem, s. 13.